

17. Yüzyılda Mardin Kadı Mahkemesine Yansıyan Küfür Davaları

Mehmet Salih Erkek*

Şiddet genel anlamda fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddet olmak üzere üçe ayrılmaktadır.¹ Psikolojik şiddet duygusal bir saldırdır. Sözcükler yoluyla şiddet uygulama geçmişten bugüne devam ede gelmiş bir olaydır ve en az fiziksel şiddet kadar yaygındır. Karşıdaki insanda aşağılanma, eşitsizlik, utanma, duygusal olarak yaralanma, eziklik, güvensizlik, yılgınlık oluşturan bu sözcükler küfür ve hakaret sözcükleri olarak karşımıza çıkmaktadır.² İlkel toplumlarda küfrün ilk formları sosyal ve dinî kurumların tahribi olarak ortaya çıkmıştır ve tanrıların isimleri saygısızca kullanıldığından bu tarz ifadeler kesin bir şekilde yasaklanmıştır. Hemen sonrasında ise küfrün bir başka formu müstehcen kelimeler kullanılması küfreden kişinin yaralayıcı kancası olarak ortaya çıkmıştır.³

İnsanların küfrederken hedef aldıkları varlıkları üç temel grup altında toplayabiliriz:

- 1- Kişinin kutsal değerlerine karşı yapılan küfür
- 2- Kişinin mahremiyetine karşı yapılan küfür
- 3- Doğrudan kişiye veya kişiliğine karşı yapılan küfür

Aslına bakılırsa bu üç olguya karşı yapılan saldırıları birbirinden ayırmak zordur. Ama genel olarak kutsal değerler içerisine kişinin inandığı dine, tanrısına, kutsal kitabına, inançlarına, kutsal mekân ve eşyalarına, geçmişine, vatanına, bayrağına, milletine ve buna benzer değerlerine yapılan küfürler girerken, mahremiyete karşı yapılan küfürler içerisine

* Mehmet Salih Erkek, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, Diyarbakır.

¹ Michaud'a göre ise en geniş anlamda şiddet, "karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya birkaçı, doğrudan veya dolaylı veya dağınık olarak diğerlerinin bir veya birkaçının bedensel bütünlüğüne veya törel (ahlaki /manevi) bütünlüğüne, mallarına, simgesel ve sembolik kültürel değerlerine, oranı ne olursa olsun zarar verecek şekilde davranmasıdır." Yves Michaud, *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroglu, İletişim yayınları, İstanbul 1997, s. 8.

² Birçok filolog konuşmanın küfre yakın cümlelerle başladığını düşünmektedir. Ashley Montagu, *The Anatomy of Swearing*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2001, s. 5-7.

³ İnsanların neden küfrettikleri tam olarak açıklanamasa da bazı bilim adamlarınca onları bu davranışa iten temel sebep doğalarında var olan şiddet duygusudur. Küfretmek, küfreden kişinin zayıflığı olarak görülmektedir. Çünkü kişi kendisinden daha büyük güçlere karşı korunma içgüdüleriyle fiziksel bir tepki veremediği durumlarda sözlü olarak o kişiye zarar verme yolunu tercih etmektedir, daha doğru bir ifade ile psikolojik olarak karşısındakine şiddet uygulamış olmaktadır. Hem de bu psikolojik şiddet içeren sözler kişinin en saygı duyduğu varlıkları üzerine yapılır ki böylelikle fiziksel şiddetten daha fazla etkili olur. Netice olarak şiddetin temelinde can yakma düşüncesi vardır. *age.*, s. 1.

kişinin anne, baba, kardeş, eş, çocuk, ecdat ve akrabalarına, dost, arkadaş, aşiret, cemaat, toplumuna, cinsiyetine ve cinsel tercihlerine yapılan küfürler girmektedir.

Küfre mahremiyete bir saldırı olarak baktığımızda kızgınlık ve öfke anında kişinin içerisinde biriktirdiği enerjiyi bu şekilde müstehcen sözlerle ifade ettiğini görürüz. Şurası kesindir ki küfürler eril kimliklidir. Çünkü kişinin fiziksel gücü karşısındakini alt etmeye yetecekse fiziksel gücüyle, yetmeyecekse cinsel gücünü göstererek karşısındakini yaralamaya çalışır. Bu suretle kişinin hasmı hemcinsiyse bu cinsel gücünü onun üzerinde gösteremeyeceği için (bazı örnekler hariç ki o ifadeler de küfür olarak sayılmaktadır) hasmından çok herhangi bir kadın yakını -ki en fazla ana, kız kardeş ve eş- üzerinde cinsel bir güç gösterisi yapılmış olmaktadır. Tabiatıyla bu durum kişinin mahremiyetine saldırı olduğu için özellikle doğu toplumlarında en büyük hakaret olarak kabul edilmektedir.

Sosyal anlamda hoş görülmeyen bir davranış formu olan küfür karşısında toplum ve egemen iktidar tarafından birtakım yaptırımlar uygulanmıştır. İlkel toplumlarda küfreden kişi ile konuşmama, yalnız bırakma, toplum veya yaşam alanı dışına çıkarma, bedensel cezalar ve hatta ölüm gibi yaptırımlar uygulanırken, devlet mefhumunun doğması ve kanunların yapılmasıyla birlikte bu davranışın cezası cinsine göre belirlenmiştir. Semavi dinlerde de küfür etmek uygun bir davranış olarak görülmemiş ve yasaklanmıştır.

İslâm Hukuku ve Osmanlı Kanunları Açısından Küfür

İslâm hukukunda suçlar üç kısma ayrılmaktadır. Birinci kısım suçlar ki bunlar şahsa karşı işlenen suçlar olan katil (cinayet’ün nefis) yani bir kimseyi öldürmek veya bir kimseyi çeşitli şekillerde yaralamak (cerh) suçlarıdır. İkinci kısım suçlar ise Kuran tarafından gösterilmiş olup, Allah'a karşı işlenen suçları kapsamına almaktadır. Bunlar, hırsızlık, zina, şarap içme, kazif veya zina iftirası, yol kesme, irtidat veya ridde denilen İslâm dinini terk etmek gibi suçlardır. Üçüncü grup suçlar ise hakkında ayet ve hadis bulunmayan ve ceza takdirinin hâkime bırakıldığı tazir gerektiren suçlardır.⁴

Görüldüğü üzere zina iftirası ve hakaret İslâm ve Osmanlı hukukunda kazif terimiyle karşılanmaktadır. Kazif “bir kimseye tayir ve şetm maksadıyla zina isnat etmek veya nesebini nefyetmek”⁵ olarak tanımlanırken bir diğer tanımında “iffetli bir insana açıkça veya nesebin nefyi şeklinde zina isnadıdır.”⁶ Eski hukukumuzda iki çeşit iffete iftira ve sövme suçu

⁴ İlhan Akbulut, “İslâm Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara 2003, C. 52, S. 1, s. 167–168.

⁵ *Fetâvâ-yı Hindîyye*, C. IV, çev. Mustafa Efe, Akçağ yayımları, Ankara bty, s. 56.

⁶ Sahir Erman, *Hakaret ve Sövme Cürümleri*, 2. baskı İstanbul 1989, s. 17.

mevcuttur. Birincisi ta’zir cezası gerektiren sövmelerdir. İkincisi ise had cezası gerektiren sövme ve iftira suçudur.⁷ Kadı, huzurunda davalı ve davacının beyanlarını dinleyerek olayın ta’zir mi yoksa had mi gerektirdiğine karar verir. Ta’zir cezalarına örnekler vermek gerekirse Müslüman bir kimseye dinsiz, Yahudi, taharetsiz, kâfir gibi sözlerle hakaret etmenin cezası taz’irdir. Müslüman olmayan bir kişinin Müslümanların kutsal saydıkları şeylere kötü muamelelerde bulunmaları (caminin duvarına tebevül etmek, kelime-i şahadetin yazılı olduğu duvarı tümenden kirletmek) ta’zir ile cezalandırılır. Zimmînin bir Müslüman’ın sakalına hakaret etmesi ya da İslâm’a lanet etmesi ta’zir ile cezalandırılır. Bir imama sözüne güvenilmez ve uğursuz diye hakarete bulunan zimmî ta’zir edilir. Tüm bu hakaretler İslâm dinine yönelik olması yönüyle cezalandırılmıştır.⁸

İslâm hukukuna göre bir kişinin annesine, karısına cima lafzıyla hakarete bulunmak ta’zir ile cezalandırılırken, dinine ve imanına hakaret tazir-i şedid ve hapisle cezalandırılır. Hakarete bulunan bir kişiye hakarete uğrayanın aynı sözlerle karşılık vermesi durumunda hakaret eden ta’zir edilmez. Yani, İslâm hukukuna göre, hakaret davasının açılabilmesi için hakarete uğrayanın hakaret edene karşılık vermemesinin şart olduğu anlaşılmaktadır.

İslâm dini had cezası verirken ta’zir cezasına göre çok daha hassas davranmıştır. Çünkü kişiye iffetsizlik isnadı büyük bir günahdır. İslâm hukuku bu isnadın ispatını çok güçleştirmiştir. Dört şahit bunu gözleriyle tam olarak gördüklerini beyan etmelidirler. İkrarda ise tanığın bu durumu dört defa ikrar etmesi, hâkim reddettikçe ikrarını tekrarlaması lazımdır.⁹ Namuslu bir kişiye zina isnat edip de ispat edemeyenler ise müfteri durumuna düşerler ve Kuran’ın hükmünce hadd-i kazf’a yani 80 sopaya tâbi tutulurlar.¹⁰ Eğer bu kişi kulsa 40 değnek vurulur. Müslüman olmayanlara karşı işlenmiş olan kazf suçlarını ise yargıç münasip bir dille cezalandırır.¹¹

Mardin Kadı Mahkemesine İntikal Eden Küfür Davaları

Bir İslâm devleti olması sebebiyle Osmanlı hukukunun ana kaynağını “şer’i hukuk” teşkil etmektedir. Bunun yanında varlığını devam ettiren bir diğer hukuk da “örfî hukuk”tur.

⁷ Halil Cin, Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi, C. I*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1995, s. 313.

⁸ Öznur Mennan, *Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Suç Bağlamında Osmanlı Sosyal Tarihinin Ders Kitaplarında İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003, s. 48.

⁹ Akbulut, *agm.*, s. 175.

¹⁰ Nûr Süresi 4. Ayet. (*Kur’an-ı Kerim’in Türkçe Anlamı (Meal ve Sözlük)*, hzl. Ali Bulaç, Pınar yayınları, İstanbul 1983, s. 346.)

¹¹ Coşkun Üçok, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, *Ankara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara 1946, C. III, S. 2–4, s. 136.

Osmanlı hukuk sisteminin bu iki temel üzerine kurulduğu, uygulamalara bakıldığında açıkça ortaya çıkmaktadır. Şer’i hukukun bilinmesi ve uygulanması için ilmiye teşkilatı kurulmuş, nihayetinde bu kurumun yetiştirdiği icraya yetkili kişiler doğrudan padişahın fermanıyla merkez ve taşrada hakanın temsilcisi olarak “kaza” işlerini yürütmüşlerdir. Hukuk dilinde “kazâ”, kişiler arasında vuku bulan anlaşmazlıkları ve düşmanlıkları ortadan kaldırma işi olarak kullanılmaktadır.¹² “Kâzî” kelimesi ise bu kelimenin ism-i faili olup “hâkim” demektir.

Kadılar her şeyden önce buldukları bölgenin hukuki işlerinden sorumlu idiler. Cinayet, yaralama, hırsızlık, gasp, tehdit, tecavüz, küfür, zina ve benzeri gibi ta’zir veya had cezası gerektiren suçlar hakkında yargılama yetkisi kadının salahiyetindeydi. Bunun yanı sıra bugün noterlerce yürütülen vekâlet, borçlanma, alacak tahsili, mukavele, mülk alım-satımı gibi akitler ile medeni hukukun kapsamına giren nikâh, boşanma, nafaka, miras işlemleri, vasi tayini, her türlü vakıf, mukataa, tımarların murakıbi idiler. Kadılar aynı zamanda belediye hizmetleri de görürlerdi. Esnaf teftişi, narh belirlenmesi ve kontrolü, inhisar ve istifçiliğin önlenmesi gibi sorumluluklarda kadının üzerinde bulunurdu. Yine bölgenin asayiş ve emniyetinden kadılar sorumluydular. Merkezden yazılan fermanlar, hatt-ı hümayunlar, beratlar ve yasaklar da doğrudan doğruya kadılara bildirilirdi. Kadılar orduyla birlikte sefere çıkmaya memur edilirlse menzillerin tespiti, ordunun iaşesinin temini, asker kaçaklarının tespiti ve takibi işlerini de yürütürlerdi. Bütün bu sayılan vazife, salahiyet ve ilgi alanları haricinde kadılar, halkla daha çok iç içe olduklarından, yangın, zelzele, çetin kış şartları, kuraklık, Ramazan ve bayramların ilanı gibi mevzularla da tabii olarak ilgileniyorlardı. Bu sebeple kadı sicillerinde bu nevi meseleler de yer almıştır.¹³

Şer’i mahkemelerde mahkemenin bilgisi dâhilinde tutulan ve resmi statü taşıyan her türlü kayıtların toplanmış olduğu defterlere yaygın adıyla “şer’iye sicilli” denilmektedir. Şer’iye sicillerine “kadı defterleri”, “mahkeme defterleri”, “defatir-i şer’iye”, “şahit defteri”,¹⁴ “zabıt defterleri” denildiği gibi kısaca “defter” de denilmekteydi.¹⁵ Bu defterler 15. yüzyılın ilk yarısından başlayarak 20. yüzyılın ilk çeyreğine kadarki zaman dilimi içinde Osmanlı tarihi ve iktisadı ile siyasi, sosyal ve hukuki hayatını yakından ilgilendirmektedir. Bu özelliği ile Osmanlı kültür tarihinin temel kaynaklarının başında gelmektedirler.

¹² Ebul’ulâ Mardin, “Kadı” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul 1977, s. 42.

¹³ Cahid Baltacı, “Şer’iye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Vakfı, İstanbul 1985, s. 127.

¹⁴ Abdullah Martal, “İzmir Kadı Sicillerindeki Kültürel Mirasımız”, *Kebikeç*, Ankara 1996, S. 4, s. 73.

¹⁵ Kenan Ziya Taş, “Arşiv Malzemesi Olarak Şer’iye Sicilleri ve Taşra Üniversitelerinde Tarih Araştırmaları”, *I. Milli Arşiv Şûrası*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yayınları, Ankara 1998, s. 178.

1515 yılında Osmanlı Devleti topraklarına katılan Mardin bu tarihten itibaren Diyarbakir vilayetinin bir livası olmuş, XVIII. yüzyılın başlarında Bağdat ve XIX. yüzyıl ortalarında ise bir süre Musul’a bağlanmış olmasına rağmen Cumhuriyet dönemine kadar Diyarbakir’e bağlı bir kaza merkezi olmuştur.¹⁶

Mardin kadı mahkemesine ait olan şer’iye sicilleri incelendiğinde yukarıda zikredilen kadının görev ve sorumluluğunda bulunan konularla ilgili hemen her türlü belge çeşidine rastlanmaktadır. Biz bu çalışmada bu belge çeşitleri arasında küfür/sövme ile ilgili olan belgeler üzerinde bir değerlendirme yapmak ve buradan hareketle Mardin’de toplumsal hayatta küfür olgusunun ne denli yaygın olduğunu ve insanların böyle bir durumla karşılaştıklarında bu durumu mahkemeye intikal ettirme sıklıklarını inceleyeceğiz.

Bu çalışma sırasında Mardin şer’iye sicilleri içerisinde 13 defterdeki belgeler incelenmiştir. Yapılan bu inceleme neticesinde Mardin mahkemesine intikal etmiş iki adet küfür davasına rastlanılmıştır. Küfür olayı belgelerde “şetm” tabiriyle karşılanmaktadır. Bu davalardan ikisinde de kendilerine küfredildiğini ileri süren kişiler mahkemeye başvurmuşlardır.¹⁷ Her iki küfür olayı da şehir merkezinde cereyan etmiştir.

İlk küfür davamız 248 numaralı Mardin şer’iye sicil defterindedir. 20 Şaban 1100 (9 Haziran 1689) tarihli bu davada, Mardin sakinlerinden allaf (zahireci) Seyyid Mustafa bin Numan, bir gün evvel Gölasıye mahallesi kızırı Hanna veledi Sefer adlı zimminin kuşluk vaktinde dükkânna gelerek kendisi dükkanda yok iken çuval hususunda kendisine “dinsiz” diye küfrettiğini ve kendisinden davacı olduğunu beyan etmiş, Hanna veledi Sefer ise “hâşâ ve kella” diyerek Mustafa’ya küfretmediğini söylemiş ve iddiayı reddetmiştir. Mustafa’dan iddiasını doğrulayacak tanık göstermesi istendiğinde Mustafa tanık gösteremediğinden davadan men olunmuştur.¹⁸

Görüldüğü üzere bu davada küfredilmesine sebep olan şey çuvaldır. Nedeni belgede “çuval hususunda” diye kapalı olarak belirtilmemesine rağmen muhtemelen Hanna çuvaldan kaynaklanan bir nedenden dolayı zahireci Mustafa’ya sinirlenmiş ve küfretmiştir. Eğer aralarında ticari bir ilişki varsa akla ilk olarak hemen çuvalın delik, eski, küçük veya pahalı olabileceği geliyor ya da Hanna Mustafa’ya çuval satıyorsa alacak-verecek konusunda bir anlaşmazlık çıkmış olabilir.

Bu dava anlaşıldığı gibi Seyyid Mustafa bin Numan’ın şahit gösterememesi nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. Fakat dikkat çekici nokta Mustafa’nın Hanna’nın kendisine dükkânda

¹⁶ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1991, s. 35–47.

¹⁷ Mardin Şer’iye Sicili (Bundan sonra MŞS) 248, s. 9, belge 41, MŞS. 248, s. 15, belge 67.

¹⁸ MŞS 248, s. 9, bl.41.

olmadığı bir anda küfrettiğini beyan etmesidir. Mustafa dükkânda olmadığına göre Hanna'nın küfrettiğini ona biri veya birilerinin söylemiş olması lazımdır ve bu kişi veya kişiler olayın doğal olarak şahididir. Bu açıdan bakılınca Mustafa'nın iddiasına şahit bulamaması mümkün değil gibi görünüyor. Hiç olmazsa Mustafa, bu olayı kendisine aktaran kişiyi şahit gösterebilirdi. Bu durumda akla iki olasılık geliyor; ya olayı aktaran kişi ya da kişiler şahit olmak istemedi ya da olay mesnetsiz bir olaydır.

İkinci küfür davamız yine 248 numaralı defterde yer almaktadır. Fakat bu dava bir küfür davası olduğu kadar aynı zamanda bir yaralama davasıdır. 10 Ramazan 1100 (28 Haziran 1689) tarihinde Mardin sakinlerinden Hacı Hüseyin bin Hacı Ali, Tuffahi (Elmalı) Köyü sakinlerinden Hasan bin Seyyid Han'ın köyden şehre koyun getirip bunları on gün vade ile kasaplara sattığını, sattığı malın vadesi dolduğunda kasaplardan koyunlarının hakkını istediğini kendisinin kasap başı olması hasebiyle Hasan'a “baş üstüne, bugün sabreyle hakkını tamamıyla sana teslim eylesinler” dediğini, bunun üzerine Hasan'ın hiddet ile üzere gelip “melun oğlu melun” ve “it oğlu it” diyerek kendisine küfrettiğini ve elinde tuttuğu değnek ile sağ eline vurup yaraladığını beyan edip hakkıyla sual olunmasını talep etmiş, Hasan ise cevabında Hacı Ali'ye küfretmediğini beyan edip suçlamayı inkâr etmiştir. Fakat Mardin ahaliyelerinden Hüseyin bin Mehmed ve Abdurrahman bin Musa'nın şahadetiyle Hacı Ali'nin doğru söylediği anlaşılmıştır.¹⁹

İlk davaya nazaran bu dava daha ayrıntılı olarak mahkemeye yansımış bir davadır. Olayın ticari bir muamele sırasında meydana geldiği beyanlardan anlaşılmaktadır. Yine yukarıdaki davanın aksine küfrün nedeni daha açık ifade edilmiştir. Sattığı koyunların parasını gününde alamayan veya parasını alacağı yalnız sabretmesi gerektiği söylenen Hasan hiddetlenerek kendisine bu sözü söyleyen Hacı Ali'ye “melun oğlu melun” ve “it oğlu it” diyerek küfretmiş, hiddeti bununla da geçmeyince elindeki değnek ile Hacı Ali'nin sağ elini yaralamıştır. Bu olayda da suçlama yönlendirilen kişi yani Hasan bin Seyyid Han iddiayı reddetmiş fakat yukarıda ki olayın aksine Hüseyin bin Mehmed ve Abdurrahman bin Musa Hacı Ali lehine şahitlik yapmışlardır.

Olayın neticesi sabit olmasına karşın ne yazık ki belgeden Hasan'a ne gibi bir ceza verildiğini öğrenemiyoruz. Hele hele Hasan bu küfrü ve yaralama olayını Ramazan ayı içerisinde icra etmiştir. Genel olarak Mardin şer'îye sicillerinde yer alan bu tür suç davalarında verilen cezalar belgede yer almamaktadır. Bu bizim açımızdan davanın en son aşamasının karanlıkta kalması anlamına geliyor.

¹⁹ MŞS 248, s. 15, bl. 67.

Sanırız üzerinde durulması gereken konulardan birisi de Mardin şer’iye sicillerinde neden bu kadar az küfür davası yer almaktadır sorusudur. Bu soruya verilecek en öncelikli ve en basit cevap Mardin toplumunda küfür olgusunun çok yaygın olmadığıdır. Böyle bir cevabın doğruluğunu genel olarak Osmanlı toplumunda küfrün ne derecede yaygın olduğundan hareketle teyit edebiliriz. Osmanlı toplum hayatında küfrün ne derecede yaygınlık arz ettiğini öğrenebileceğimiz çok az kaynak vardır. Bunlardan birisi dönemin dilini yansıtan edebî ürünlerdir. Osmanlı şairleri ve nesir yazarları arasında küfür ne derecede yaygındır? Burada hakaret ve küfürlü ibareler kullanan biri şiirde biri de nesir alanında iki kişi akla gelmektedir. Özellikle hiciv sahasında Osmanlı klasik döneminin en meşhur siması olan Nef’î’nin şiirleri incelendiğinde birçok küfürlü ibare yer almaktadır. Nesir alanında ise Niyazi Mısri Efendi hatırlarında birçok küfür görmekteyiz.

Küfrün toplumda ne derece yaygınlık arz ettiğini öğrenebileceğimiz bir diğer kaynak ise -bir suç kabul edildiği için- şer’iye sicilleri olacaktır. Özellikle bizim incelediğimiz belgelere yakın dönemlerde acaba diğer merkezlerin şer’iye sicillerinde küfür davaları ne sıklıkta yer almaktadır? Şer’iye sicilleri üzerine yapılmış ve yayınlanmış olan çalışmalar incelendiğinde birçok küfür davası görülmektedir. Özellikle Kayseri, Ankara, Bursa, Afyon, Trabzon gibi merkezlerin şer’iye sicillerinde küfür ile ilgili çok sayıda davaya rastlamaktayız. O hâlde toplumda bu derecede yaygın olarak kullanılan küfrün Mardin toplumunda kullanılmadığını söylemek çok doğru olmasa gerek. Mardin kadı mahkemesine bu denli az sayıda küfür davası gelmesinin Mardin’in toplum yapısından kaynaklanan bir takım nedenleri olmalıdır.

Öncelikle şunu belirtmekte fayda var ki küfür olaylarının mahkemeye intikal etmemesi demek toplumda küfür olaylarının vuku bulmadığı anlamına gelmez. Kişinin veya kişilerin böyle bir olayla karşılaştıklarında bu durumu mahkemeye taşımaları olayın aleniyet kazanmasına ve toplum tarafından duyulmasına neden olacaktır. Böyle bir durumda kutsal değerlerine, kişiliğine ve en önemlisi de namusuna saldırılmış olan kişi daha çok yaralanacaktır. Bu durumda kişi karşılaştığı bu olayı mahkemeye taşımaya çok istekli davranmamış ve hukuki yolu denemek yerine farklı bir takım yollarla bu sorunu halletmiş olabilir. İlk akla gelen çözüm yolu kişinin küfreden kişiyle kavga etmesi, onu yaralaması ve hatta daha ileri giderek öldürmesidir.

Mardin’in toplumsal yapısı, güçlü akrabalık ve aşiret bağları da küfür olaylarının mahkemeye intikalini engelleyen bir etken olabilir. Aynı aşirete veya akraba grubuna bağlı olan insanların birbirine küfür etmesi demek; ortak kutsal değerler ve namusa küfredilmesi

anlamına geleceği için böyle bir olayla karşılaşıldığında aşiret yapısı içinde olay çözümlenmiş ve büyümeden önlenmiş de olabilir.

Sonuç

Çalışmamızda Mardin kadı mahkemesine intikal etmiş olan toplam iki adet küfür davası incelenmiştir. Bu davalardan ilkinde kişinin kutsal değeri olan dinine, ikincisinde ise doğrudan kişiliğe karşı bir saldırı yapıldığı görülmüştür. Bu davalardan birincisinde mahkeme davacıyı şahit getiremediği için davadan men ederken ikinci davada ise davacı şahit gösterdiği için dava kabul edilmiştir. Fakat belgeden bu fiile karşılık olarak ne gibi bir yaptırım uygulandığı öğrenilememektedir.

Bu iki küfür olayından bir tanesi Müslümanlar arasında vuku bulurken bir tanesinde davacı Müslim, dava edilen ise gayrimüslimdir. Belki de davacının bu olayı mahkemeye taşımamasının nedeni bir gayrimüslim tarafından kendisine “dinsiz” denilerek küfredilmesini içine sindirememiş olmasıdır. Yine her iki dava incelendiğinde bu fiili işleyen veya işlediği öne sürülen kişilerin ve fiile maruz kalan kişilerin erkek ve toplumun her kesiminden -köylü, esnaf, muhtar- olduğu görülmektedir.

Şurası muhakkak ki bir toplumda küfür olaylarının mahkemeye intikal etme sıklığı o toplum hakkında bize bir takım öngörüler yapabilme şansı verir. Mardin şehri özelinde dava sayısının bu kadar az olması sanırım toplumsal yapının sıkı bağları içerisinde kişilerin mahkemeye başvurması durumunda olay aleniyet kazanacağından böyle bir yolun pek de tercih edilmemesiyle açıklanabilir.

Kaynaklar

Akbulut, İlhan, “İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara 2003, C. 52, S. 1, s. 167-181.

Baltacı, Cahid, “Şer’iyye Sicillerinin Tarihsel ve Kültürel Önemi”, *Osmanlı Arşivleri ve Osmanlı Araştırmaları Sempozyumu*, Türk-Arap İlişkileri İncelemeleri Vakfı, İstanbul 1985, s. 127-130.

Cin, Halil, Ahmed Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, C. I, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1995.

Ebul’ulâ Mardin, “Kadı” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul 1977, s. 42-46.

Erman, Sahir, *Hakaret ve Sövme Cürümleri*, 2. baskı, İstanbul 1989.

Fetâvâ-yı Hindiyeye, C. IV, çev. Mustafa Efe, Akçağ yayınları, Ankara tarihsiz.

Göyünç, Nejat, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara 1991.

Kocacık, Faruk, “Şiddet Olgusu Üzerine”, *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2001, C. 2, S. 1, s. 2-7.

Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı (Meal ve Sözlük), hzl. Ali Bulaç, Pınar yayınları, İstanbul 1983.

Mardin Şer'iyeye Sicilleri 248.

Martal, Abdullah, “İzmir Kadı Sicillerindeki Kültürel Mirasımız”, *Kebikeç*, Ankara 1996, S. 4, s. 73-79.

Mennan, Öznur, *Klasik Dönem Osmanlı Toplumunda Suç Bağlamında Osmanlı Sosyal Tarihinin Ders Kitaplarında İncelenmesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003.

Michaud, Yves, *Şiddet*, çev. Cem Muhtaroglu, İletişim yayınları, 1997 İstanbul.

Montagu, Ashley, *The Anatomy of Swearing*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 2001.

Taş, Kenan Ziya, “Arşiv Malzemesi Olarak Şer'iyeye Sicilleri ve Taşra Üniversitelerinde Tarih Araştırmaları”, *I. Milli Arşiv Şûrası*, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü yayınları, Ankara 1998, s. 178-186.

Üçok, Coşkun, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. III, S. 2-4, Ankara 1946, s. 125-146.